

УДК: 625.7

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ЧИ Є DUE DILIGENCE ЮРИДИЧНИМ АУДИТОМ?

Останнім часом досить значного поширення набуває послуга стосовно аналізу юридичних осіб як об'єкта інвестування. Перевірка благонадійності фінансового стану компанії за кордоном отримала назву due diligence, і як правило здійснюється вона перед придбанням корпоративних прав, злиттям та ін. В Україні due diligence прирівнюють до юридичного аудиту. Але чи правомірно це?

У статті розглянуто зміст поняття due diligence, його складові та визначено його взаємозв'язок з юридичним аудитом.

Ключові слова: аудит, об'єкт інвестування, юридичний аудит, due diligence (дью дилідженс).

Ткачук І.Н.

THERE DUE DILIGENCE JURISTIC AUDIT?

Recently, quite a significant extension shall be service on the analysis of legal persons as the object of investment. Checking the reliability of financial companies abroad was called due diligence, and usually it is before purchasing corporate law, mergers and so on. In Ukraine, due diligence equate to juristic audit. But is it justified?

The article considers the notion of due diligence, its components and determined its relationship with juristic audit.

Key words: audit, project investment, juristic audit, due diligence .

Ткачук И.Н.

ЕСТЬ ЛИ DUE DILIGENCE ЮРИДИЧЕСКИМ АУДИТОМ?

В последнее время довольно широкое распространение приобретает услуга по анализу юридических лиц как объекта инвестирования. Проверка благонадежности финансового состояния компании за рубежом получила название due diligence, и как правило осуществляется она перед приобретением корпоративных прав, слиянием и др. В Украине due diligence приравнивают к юридическому аудиту. Но правомерно ли это?

В статье рассмотрено содержание понятия due diligence, его составляющие определена его взаимосвязь с юридическим аудитом.

Ключевые слова: аудит, объект инвестирования, юридический аудит, due diligence (дью дилидженс).

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Українські аудиторські, консалтингові та юридичні компанії вже досить давно проводять для своїх клієнтів повний юридичний аналіз компаній, що

плануються до придбання, так званий due diligence (дью ділідженс). Однак due diligence – залишається відносно новим поняттям для українського бізнесу. Як більшість іншомовних бізнес-термінів прийшло воно до нас із-за кордону разом з приходом іноземного капіталу.

Вважається, що першим етапом розвитку таких послуг були 2000–2001 рр. Ринок послуг з проведення due diligence найбільш стрімко почав розвиватися з 2004 р., тобто з часу коли почали приходити в Україну великі іноземні інвестиції, а також сформувалися найбільші українські фінансово-промислові групи [4].

Незважаючи на понад десятирічний досвід проведення due diligence на теренах України, досить часто його ототожнюють з юридичним (правовим) аудитом. Хоча, компанії які спеціалізуються на даних послугах зобов'язані правильно інформувати клієнтів про те що включає в себе та чи інша послуга. На більшості сайтів консалтингових та юридичних компанії представлені як однозначні послуги з юридичного аудиту і due diligence.

Вникнувши в зміст, мету та завдання due diligence і юридичного аудиту, спостерігаємо абсолютно різні категорії за своїм змістовим наповненням. І лише правильне розуміння дефініції може забезпечити вірний вибір об'єкта та суб'єкта дослідження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням перевірки діяльності підприємств і компаній приділяється достатньо уваги як зарубіжними так і вітчизняними науковцями, проте неточність змістового наповнення окремих іншомовних категорій призводить до термінологічного «колапсу». Всі наявні трактування терміна «due diligence» не віддзеркалюють повною мірою того сенсу, який закладений в лаконічному англійському виразі. Що і зумовлює неоднозначне його розуміння та ототожнення з терміном «юридичний аудит».

З однієї сторони – уникнути клієнтам ризиків придбання корпоративних прав або бізнесу за завищеною вартістю, ризику придбання неліквідних активів, фінансових і податкових ризиків, уникнути судових позовів і розглядів допомагає саме процедура due diligence. А ось, проведення комплексного правового аналізу діяльності організації, окремих ділянок цієї діяльності або конкретних документів або операцій на предмет відповідності чинному законодавству, господарській і судовій практиці, що склалася, забезпечує юридичний аудит.

З іншої сторони юридичний аудит це і є due diligence, і до його мети входить усе вищезазначене.

Цілі статті. Метою дослідження є розкриття змісту категорій «юридичний аудит» та «due diligence». Неточність висвітлення, а як результат і розуміння, категорійного апарату призводить до нерозуміння змісту та мети здійснення відповідного виду діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вперше поняття due diligence з'явилося в законодавстві Сполучених Штатах Америки про цінні папери в 1933 р. [5]. Спочатку він означав процедуру розкриття інформації брокером перед інвестором про компанії, акції якої реалізувалися на відкритому фондовому ринку. При цьому сам термін не був прямо визначений, оскільки, як наголошувалося судами штатів, неможливо встановити єдиний об'єм вимог по проведенню due diligence різних компаній.

Далі due diligence благополучно перекочував у банківську сферу США. Він мав на увазі під собою комплексну систему збору та аналізу інформації про потенційних або існуючих клієнтів і партнерів, яка призначалася банками для захисту власності від можливих збитків. Цим терміном позначалася незалежна перевірка інформації про компанію-емітента на предмет можливих порушень законодавства, проведена з належною обачністю, що дозволяє обмежити відповідальність андеррайтера за помилки, що містяться в проспекті емісії цінних паперів. При цьому саме поняття не було прямо визначено в законодавстві оскільки, як зазначалося судами штатів, неможливо встановити єдиний обсяг вимог до андеррайтеру з проведення due diligence різних компаній.

Стандарти due diligence були вироблені в Швейцарії в 1970-х роках з метою уникнути жорсткого державного регулювання і контролю за діяльністю банків. Угода швейцарських банків про належну перевірку (The Swiss Bank's Due Diligence Agreement), підписана в 1977 р., встановила єдиний підхід до збору інформації про клієнтів при відкритті рахунків і в процесі їх обслуговування [4].

Банк, який надає кредит клієнту, інвестор, який має намір придбати бізнес, фірма, що укладає торговельний контракт – всі вони хочуть бути впевнені в надійності та прибутковості, яку здійснюють операції. Така впевненість може бути заснована тільки на повної, достовірній та об'єктивній інформації про фінансовий стан, правовий статус та ринкову позицію контрагента, а також про юридичну «чистоту» предмета угоди.

Due diligence (з англ.) – «належна дбайливість, обачність». Англо-російський банківський енциклопедичний словник Б.Г.Федорова визначає «due diligence» як належну перевірку і вказує, що «в роботі західних інвестиційних банків due diligence позначає набір дій, покликаних

забезпечити проекту мінімальний захист від несподіванок: поїздка на місце, знайомство з контрагентами, вивчення обстановки на місці, соціальних і інших ризиків» [9].

У фінансовій і юридичній літературі термін *due diligence* перекладається як «перевірка належної сумлінності», «правовий аналіз історії юридичної особи», «вивчення діяльності компанії», «дослідження бізнесу» [2].

Due diligence – (у дослівному перекладі з англійської мови – забезпечення належної сумлінності) це система або комплекс аналітичних і оперативних заходів, направлених на різнобічну перевірку законності і комерційної привабливості планованої операції, інвестиційного проекту, процедури і так далі з метою уникнути або максимально понизити існуючі підприємницькі ризики (правові, податкові, політичні, маркетингові і так далі) [1].

Due diligence є невід’ємною частиною процедур злиття і поглинання (M&A) та угод прямого інвестування.

Найбільш доречним перекладом російською мовою *due diligence* вважається «всестороннее исследование достоверности предоставляемой информации» [7].

До складу *due diligence* входить [8]:

1. *Загальний due diligence (General due diligence)* – перевірка всіх аспектів діяльності компанії, включаючи юридичні питання, фінансовий стан, питання оподаткування, якість менеджменту, комерційну діяльність, місце компанії на ринку.

2. *Фінансовий due diligence (Financial due diligence)* – оцінка фінансового стану компанії, перевірка її активів та зобов’язань з точки зору їх якості та реальної оцінки.

3. *Податковий due diligence (Tax due diligence)* – є предметом окремої перевірки, при потребі, та надання детальної інформації про податкові ризики. В цілому питання оподаткування завжди входять в програму фінансового *Due Diligence*.

4. *Юридичний due diligence (Legal due diligence)* – проводиться з метою оцінки лише юридичних аспектів діяльності компанії, наприклад законність приватизації, питання реєстрації ліцензій, контрактів, дотримання трудового законодавства та інші.

5. *Операційний due diligence (Operational due diligence)* полягає в перевірці виробничої діяльності компанії, включаючи наявність можливостей для збільшення випуску продукції, враховуючи ємність ринку, оцінку якості продукції, огляд нових розроблень.

Для проведення due diligence в тісному контакті працюють оцінювачі, аудитори, фінансові аналітики та юристи. Кожна група фахівців готує для замовника детальний звіт про стан підприємства [6].

Перша група – це оцінювачі та фінансові аналітики, які визначають реальну вартість бізнесу або об'єкта інвестування. Проводять аналіз його фінансово-економічної діяльності, з зазначенням слабких сторін.

Друга група – це аудитори, які проводять аудит фінансового та бухгалтерського обліку з підтвердженням його достовірності і оцінкою податкових ризиків існуючих на підприємстві.

Третя група – це юристи, які проводять огляд установчих документів, аналізують угоди компанії і її заборгованості, правильність застосування норм трудового права.

Основними споживачами послуги due diligence є клієнти, які бажають інвестувати свої кошти в новий об'єкт бізнесу або ж при злитті двох компаній. Також замовниками є компанії, які хочуть збільшити свою вартість і в майбутньому планують продати свій бізнес. Мета проведення – виявлення слабких сторін і в майбутньому їх усунення, що призведе до збільшення вартості самої компанії.

На відміну від due diligence юридичний аудит є правовою експертизою діяльності підприємства на предмет відповідності чинному законодавству України. Мета – визначення наявних порушень та ймовірних ризиків в діяльності підприємства, визначення найбільш оптимального способів їх усунення або мінімізації.

В основі проведення юридичного аудиту є: проведення правової експертизи засновницької документації; аналіз правостановлюючих документів (договорів, угод) відносно нерухомого майна і земельних ділянок; аналіз цивільно-правових договорів, які використовуються на підприємстві; правова експертиза дозвільної документації; правовий аналіз внутрішньої документації підприємства, у тому числі, наказів, колективних договорів, трудових контрактів, документів внутрішнього діловодства; правовий аналіз поточних судових справ [3].

Враховуючи основні складові due diligence та основну його мету, доцільно стверджувати, що юридичний аудит є складовою due diligence. Перш за все, на відміну від due diligence проведення юридичного аудиту не є підставою для розгляду компанії, як об'єкта інвестування. При юридичному аудиті перевірка та оцінка документації підприємства (компанії) проводиться фахівцями в галузі права для виявлення і усунення так званих «слабких місць», які можуть спричинити собою збитки для підприємства. Відповідно, й величина питань які підлягають дослідженню є значно меншою. Коло фахівців задіяних у здійсненні due diligence значно

ширше, зокрема до юристів долучаються оцінювачі, аудитори та фінансові аналітики, які формують один загальний висновок.

Висновки. Due diligence – це процес формування об’єктивного уявлення про об’єкт інвестування. Термін due diligence означає систему заходів, спрямованих на всебічну перевірку законності і комерційної привабливості планованої угоди, інвестиційного проекту. Due diligence доречний, якщо є наміри продати свій бізнес або купити готовий; провести злиття, або поглинання компаній; створити спільне підприємство; звернутися в банки або фінансові організації за кредитом; правдиво показати потенційному партнеру або інвестору свою спроможність і солідність; перевірити надійність і платоспроможність свого контрагента.

Термін «юридичний аудит» лише частково відображає суть due diligence, оскільки ретельне обстеження передбачуваної угоди на практиці передбачає ще додаткове вивчення питань щодо: техніко-економічного обґрунтування; маркетингових досліджень; аналізу документів та інформації на предмет їх достовірності і т.д.

Отже, ототожнювати й прирівнювати поняття «due diligence» та «юридичний аудит» є не коректним. Для розуміння дефініції «due diligence» доцільним є формулювання його або представлення як інвестиційного аудиту.

1. Аналітика и оптимизация. Due diligence // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vasilyi.info/analitika-i-optimizacia/due-diligence>
2. Аудиторська компанія Audit Group «ASKR» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://askr-group.com.ua>
3. Аудиторско-консалтинговая группа «Компас» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kompas.com.ua>
4. Консалтинговая компания SV Development // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svdevelopment.com>
5. Консультационная группа «Департамент оценки» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://duediligence.su/>
6. Практика проведения due diligence // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://m-logos.ru/workshops/law/praktika_provedeniya_due_diligence/05072012_06072012/
7. Проведение due diligence в российской деловой практике // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fedorushkov.ru>
8. ТОВ «КИЇВАУДИТ» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kievaudit.com/ua>
9. Федоров Б.Г. Англо-русский банковский энциклопедический словарь / Б.Г.Федоров. – СПб.: Лимбус Пресс, 1995. – 496 с.